

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Henrici Canisi[i] Noviomagi, Belgæ, Jn Academia
Ingolstadiensi SS. Canonum Profess. Ordinarii & Primarii,
Opera Quæ De Ivre Canonico Reliqvit**

Canisius, Heinrich

Coloniae Agrippinae, 1662

In Cap. Vigilanti 5. cum Cap. finali.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62169](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62169)

In Cap. Vigilanti §. cum Cap. finali.

SUMMARIUM.

1. *Prescriptio longissimi temporis cum mala fide valet de iure civili.*
2. 19. *Non etiam iure Canonico.*
3. *Res corporales inter presentes & absentes quanto tempore prescribantur iure civili.*
4. *Præsentes & absentes qui dicantur.*
5. *Cur res mobiles triennio prescribantur, non etiam immobiles.*
6. *Res fidei quanto tempore prescribantur.*
7. *Quanto tempore res Principis remittuntur.*
8. *Res Ecclesiarum prescribuntur 40. annis.*
9. *Ecclesia una prescribitur contra aliam.*
10. *Privilegiatus contra aequè privilegiatum an non utatur privilegio?*
11. *Contra Ecclesiam Rom. an prescribatur non nisi centum annis?*
12. *Prescriptio quadragenaria an etiam curras in rebus mobilibus Ecclesiarum?*
13. *Prescriptio immemorialis in quibus & quando locum habeat.*
14. *Res incorporales qua dicantur.*
15. *Servitutes quanto tempore prescribantur.*
16. *Iurisdictionis quomodo prescribatur.*
17. *In prescribendis actionibus quantum tempus requiratur.*
18. *Cessat prescriptio interrupta possessione.*
20. *Bona fides qua dicatur.*
21. *In omni prescriptione requiritur bona fides.*
22. *Iure civili bona fides ad implendam prescriptionem necessaria non est.*
23. *In herede an bona fides requiratur, si in defuncto fuerit.*
24. *Virum ius civile permittens prescriptionem cum mala fide sit admittendum.*
25. *An hic distinguendum inter actiones reales & personales?*
26. *Rejicitur temperamentum Panorm.*
27. *Prescriptio cum mala fide procedit in persecutionibus penalibus.*
28. *Pœna ante executionem non obligans.*
29. *Bona hereticorum an possint prescribi ab heredibus.*
30. *Prescriptionem cum mala fide an Pont. possit in rebus suis permittere.*
31. *Procedit & prescriptio cum mala fide in actione redhibitoria ex edicto edicto, quanti minoris, &c.*
32. *Post completam prescriptionem scientia rei aliena an obliget ad restitutionem?*

CAver hoc Cap. Alexander III. §. Pont. ne alienam rem mala fide possideamus, quoniam (addit) nulla antiqua dierum possessio juvat aliquem malæ fidei possessorem. Ac proinde eodem hoc festu nostro remover tacitam quamdam objectionem, ex lege Ephesini eujusdam Imperatoris Græci, qui primus in odium dominorum negligentium, & ad vitandam dominiorum incertitudinem atque confusionem permittebat tricennalem vel quadragenalem prescriptionem cum mala fide. Quæ & secutus videtur Justinianus in l. Si qui emptio 8. §. 1. C. De prescript. 30 vel 40. annor. permittens per longissimum tempus, 30 vel 40 annorum, rem alienam prescribi etiam cum mala fide, ideo quòd omni actioni saltem hoc tempore prescribatur, l. 3. & l. 4. C. eod. Non mirum igitur, si longissimi temporis prescriptio cum mala fide de jure civili valeat. † Sed horum constitutiones hoc Cap. improbantur, quo disertè omnis prescriptio rei alienæ cum mala fide interdicatur, idque propter peccatum, quo malæ fidei possessor obstringitur, dum alienam rem retinet, & non restituit, e fin. hoc sit. contra præceptum decalogi, Non concupisces uxorem proximi tui, non domum, non agrum, &c. Ut verò hujus Cap. sententia plenius intelligatur, dispiciendum hic est paulò diligentius de rebus, quæ & quanto temporis spatio prescribantur, & an in prescriptione titulus & bona fides semper sint necessaria.

Sicut autem res quædam corporales sunt, quædam incorporales, ita nec eodem modo omnes prescribuntur. Corporales, si jus civile spectemus (nam de iure Canonico paulò post dicitur) si mobiles sint triennio prescribuntur; si immobiles, longo tempore, id est, inter præsentés decennio, inter absentes vigintrannis, idque cum titulo, videlicet venditionis, donationis, permutationis, legati, aut simili titulo, tit. Inst. De usu cap. in pr. & l. unica C. De transform. usucap. † Præsentes dicuntur, cum uterque, tam prescribens quam contra quem prescribitur, in eadem provincia est; absentes, cum in diversis provinciis, l. fin. C. De prescript. longi temp. Et hoc quoad prescriptionis materiam; alioqui præsentés & absentes variè in iure accipiuntur, secundum subiectam materiam, ut videre est in l. Absentem & que ibidem traduntur D. D. De verb. signif. Alio.

Alioqui si titulus absit, exigitur præscriptio 30. vel 40. annorum, tototit C. De præscript. 30. vel 40. annor.

5 In trienni præscriptione ratio hæc esse videtur, quod res mobiles plerumque sint vilioris æstimationis, atque idcirco brevius tempus in iis præscribendis sufficiat. In rebus immobilibus, quia hæ majoris æstimationis sunt, idcirco quoque tempus longius in præscribendo statuitur. Quod autem præcisè decem, viginti, 30. vel 40. anni statuantur, nulla ratio assignari potest; sed id pro arbitrio legislatoris ita constitutum est. ut & in testamento septem testes, ac proinde in his & similibus recurrimus ad l. Non omnium 20. cum l. seq. D. De legib.

6 Quæ certè locum habent in rebus privatorum: secus in rebus fisci, & Principis præscribendis, in quibus quandoque concisus, quandoque longius tempus à jure statutum est. Si quis enim rem alienam, sive mobilem sive immobilem, à fisco bonâ fide emerit, vel alio titulo comparaverit, statim fit ejus rei dominus, licet is, cujus antea fuerat, regressum habeat contra fiscum, ad ejus æstimationem consequendam, intra quadriennium, § editio Inst. De usucap. l. 2. cum l. seq. C. De quadrienni præscript. † In rebus vero Principis, id est Imperatoris, præscribendis, quæ scilicet verè ad Principem spectant, varia tempora considerari solent, quæ hæc non perstringo, vitandæ prolixitatis causâ, sed videatur Did. Covarr. inc. Possessor p. 2. § 2. n. 7. & seqq. De R. I. in 6.

8 Sed transeamus potius ad res Ecclesiarum, in quibus certissimi juris est, quod non præscribantur nisi 40. annis, tam de jure civili, Auth. Quas actiones C. De sacros. Eccles. quàm de jure Canonico, c. Ad aures 6. & c. Illud 8. inf. h. tit. præter Romanam Ecclesiam, contra quam centenaria præscriptio requiritur, d. c. Illud & c. Cum vobis 14. h. tit. & D. Auth. Quas actiones. Quod fit, ut Laicus, possidendo rem Ecclesiæ uti propriam, bonâ fide, spatio 40. annorum, eam sibi acquirat, Gl. in c. 2. in fine h. tit. in 6. & Paulus de Castro conf. 213. vol. 2. in nova edit. Quod usque adeò obtinet, etiam si agatur de fundo dotali ipsius Ecclesiæ: Bald. novel. in tract. Dotium, subdens ita consuluisse collegium jurisconsultorum Perusinum, ut refert Felin. in d. c. Ad aures in pr. sup. eod. † Quare & una Ecclesia contra aliam Ecclesiam præscribit 40. annis, c. De quarta 4. d. c. Ad aures inf. eod. & communiter DD. in d. Auth. Quas actio-

nes, teste Baldo in tract. De præscript. in 1. parte 5. p. princip. q. 1.

Neque obstat, quod objici solet ex § sed & hoc præsent. Nov. 123. De sanctiss. Episc. quod scilicet privilegiatus non utatur privilegio suo contra æquè privilegiatum; quia id verum est, ubi uterque de eadem re privilegiatus existit, & simul exercent privilegium, ut in specie d. §. sed & hoc præsent. ubi Monasterium non excludit a substitutione aliam piam causam. Et eleganter alio exemplo declarat Baldus, in l. Maritum 12. D. Soluta matrim. in dote restituenda per maritum, cui licet succurratur, ut non condemnatur, nisi in quantum facere possit, deductis scilicet alimentis, l. Non tantum 20. D. Vere judic. juncta l. In condemnatione p. De R. I. non tamen hoc privilegium habet, si & mulier, quæ dorem repetit, similiter inops sit. Ac verò ubi unus privilegium actu habet, ut in hac præscriptione, alter verò in potentia, hoc est quod exercere contra aliam Ecclesiam aliquando possit, certè is qui actu exercet, omninò præfertur, & facit text. in l. ult. D. Ex quib. causis majores &c. Et quamvis olim de jure civili adversus Ecclesiam, aliaque pia loca, non nisi centenaria præscriptio currebat, ut in casibus l. ult. C. De sacros. Eccles. hodie tamen ex novella Constitutione illud correctum est, & redactum ad quadragenariam præscriptionem, ut saltem 40. annis contra Ecclesiam, aliaque venerabilia loca præscribatur, per text. in §. pro temporalibus Nov. 131. de Ecclesiast. tit. & Nov. 111. Hæc constitutio. Exceptâ tamen Rom. Ecclesiâ, quæ nullam aliam præscriptionem admittit, quàm centenariam, ex d. Auth. Quas actiones, & Nov. 9. Ut Ecclesia Rom. centum annor. gaud. præscript. Quam esse correctam per d. Nov. 111. quoad Romanam Ecclesiam, mihi persuadere non possum, licet Jac. Cujacius aliter existimet, lib. 5. Observat. c. 5. cum illud privilegium Rom. Ecclesiæ jus Canonicum retinuerit, d. c. Illud & c. Cum vobis inf. h. tit. & c. unico eod. in 6. Sed si privilegium illud Rom. Ecclesiæ abrogatum esse fateremur per Justinianum, non tamen ideo vim aliquam haberet, cum constituti juris sit, non valere leges Imperatorum, aut aliorum sæcularium, de rebus Ecclesiasticis disponentium, nisi illæ ab Ecclesia approbentur, per c. Ecclesia S. Mariae 10. sup. De consuet. Unde cum Ecclesia non consenserit in abrogationem centum annorum ratione Ecclesiæ Rom. sed centenariam præscriptionem ipsa sibi reserverit, permittit & probatâ in aliis Ecclesiis 40.

annorum prescriptione, non est, quod hanc rem in ulteriorem disputationem trahamus.

12. Ceterum majoris questionis est, An id, quod dictum est, contra alias Ecclesias quadragenariam prescriptionem currere, indistincte verum sit tam de rebus mobilibus, quam immobilibus Ecclesia, ut scilicet & res mobiles non nisi quadragenaria prescriptione tollantur. Et quidem text in d. *Auth. Quas actiones C. De SS. Eccles.* affirmat, triennalem prescriptionem in rebus mobilibus Ecclesie non esse sublatam, sed in robore suo durare. Verum cum videam verba de usufructu triennii, sive de rebus mobilibus Ecclesie usufructu, abesse a Novella 121, §. *sed pro temporalibus*, unde predicta *Auth. desumpta* est, eaque propria auctoritate adjecta esse ab Irnerio *Auth. C. collectore*, non est quod his verbis fidamus. Quare obscura est hanc questio. Et enim Hostiensis, prout eum refert Panorm. in c. 1, num. 11, *sup. De integ. restitu.* existimat & in rebus mobilibus Ecclesie non nisi quadragenariam prescriptionem currere; hac ratione motus, quod simpliciter sancitum sit a sacris Canonibus, solum quadragenariam prescriptionem habere locum contra Ecclesiam, per textum *sup. allegatos*: quam & sententiam ipse Panorm. probat, tamquam aequiorem, licet altera contraria, eodem Panorm. teste, communior & verior videatur de subtilitate juris. Ego vero accedere non possum Hostiensi, cum a jure civili generaliter constitutum sit, rem mobilem triennio prescribi, & alibi expresse dicat §. Pont. sicut leges non dedignantur sacros Canones imitari, ita & sacrorum statuta Canonum Principum constitutionibus adjuvari, text. est in cap. 1, *infr. de novi operis nuntiat.* Igitur cum jure civili in rebus mobilibus prescribendis triennium constitutum sit, idem quoque protrahendum est ad jus Canonicum, neque generalis sententia juris Canonici de quadragenaria prescriptione ad res mobiles accommodari debet: cum ratio ipsa postulet, ut & in jure Canonico quoad prescriptionem discrimen aliquod servandum sit inter res immobiles & mobiles.

Atque hanc de prescriptione rerum corporali-um, tam mobilium quam immobilium: nunc de rebus incorporalibus separatim agamus, omissis tamen Ecclesie rebus incorporalibus, quae eodem tempore cum corporalibus prescribuntur, videlicet 40, annis; excepta tamen Ro-

manâ Ecclesie, quae sola gaudet centenaria prescriptione, sicut ante explicatum est. † Nisi & in inferioribus Ecclesiis jus commune suffragetur ipsis Ecclesiis, tunc enim opus esset immemoriali prescriptione: veluti in decimis, quae cum de jure communi spectent ad Ecclesiam patriarchalem, c. 2, *De vestitu spoliat in 6, c. Quoniam 13, & Cum contingat 29. cum c. seq. infr. de decimis*, non aliter prescribuntur, quam immemoriali tempore, c. 1, *De prescrip. in 6*, Sic & in juribus Episcopalibus prescribendis, quae supra enumerata, ad c. *Cum venerabilis De except.* similiter immemorialis prescriptio requiritur, quia & illa Episcopo loci competunt ex dispositione juris communis. Et generaliter ubi quid alicui competit juris communis beneficio, semper exigitur prescriptio immemorialis, quae scilicet hominum memoriam excedit, d. c. 1, *De prescrip. lib. 6*, Quae regula diligenter observanda est, quam & tradidi in *intracl. de Decimis c. 9, n. 5. eum duob. seqq.*

Rerum vero incorporalium nomine veniunt res illae, quae nullo sensu corporis percipiuntur, ut sunt servitutes, jurisdictiones, hereditas, actiones tam reales quam personales, & similia, quae in jure consistunt, neque sub ullum sensum corporeum cadunt, l. 1, §. 1, *D. de divij. rer. & sit. Instit. De reb. corporal.* De his igitur, ut privatorum sunt, non Ecclesie, hic breviter dispiciamus.

De servitutibus illud constitutum juris est, quod prescribuntur longo tempore, puta decem annis inter praesentes & viginti inter absentes, l. 1, l. 2, *& l. pen. C. De servitutib. & aqua & l. Si quis diuturno 10 D. Si servitus vindic.* Neque interest, servitus continua sit aut discontinua, hoc est, continuum usum habeat, ut est aqua ductus per fundum alienum, immisio tigni in alienum parietem, sive discontinuum, ut sunt iter, actus, via, & similes, text. in l. *Apparet 5, circa fin. D. de itinere actus privo.* & probat latius Pet. Costatus in l. *Servitutes 14, D. De servitutib.* Licet communiter alii distinguant inter continuam & discontinuam servitutem, ut illa longo tempore, haec vero tempore immemoriali prescribatur, ut videre est apud Franc. Balbum in *intracl. de prescrip. in 2, parte 4, princip. q. 1.*

Idem est in jurisdictione, quae eodem modo ut servitus prescribitur; nec enim in his ulla diversitatis ratio reddi potest. Idque obtinet in prescriptione privati, qui jurisdictionem exercet

contra privatum, veluti si civitas, vel alius contra civitatem præscribitur jurisdictionem. At si contra supremum Principem, ut est Imperator, non currit præscriptio jurisdictionis, nisi sit immemorialis, quia de jure communi spectat ad eum jurisdictionis, juxta regulam superius traditam ex c. 1. de præscript. Idem est & in inferioribus Principibus, qui etsi beneficio Imperatoris tamquam vasalli imperii jurisdictionem exercent in subditos suos, tamen contra eos non alia currit præscriptio quam immemorialis, propter præsumptionem, quâ in dubio censetur habere jurisdictionem in tota sua ditione: nam & sufficit præsumptio, ut immemoriali præscriptioni locus sit, ex d. c. 1. de præscript. in 6. Itaque immemoriali præscriptioni non solum opus est, ubi jus commune facit pro eo, contra quem præscribitur, sed etiam militet sola præsumptio, nam & hæc eadem regulâ continetur.

17 In præscribendis verbò actionibus vario jure utimur. Nam contra actiones civiles, quæ a jure civili inventæ & proditæ sunt, regulariter 10. annis præscribitur, ut sunt actiones ex empto, locato, & similes, l. Sicut 3. cum l. seq. C. de præscript. 30. vel 40. annor. contra verbò peremptorias actiones anni spatium nisi sint rei peremptorias, quibus scilicet persequimur id, quod nobis ex patrimonio nostro abest, quæ ad 10. annos durant, l. In honorariis 34. Et ibi dicitur D. de acq. Et oblig. * In his tamen omnibus, ut præscriptioni locus sit, continuum tempus possessionis, vel quasi, requiritur, l. 3. de usucapionib. Et c. Illud 8. in fine h. t. Nam si medio tempore, id est ante impletam præscriptionem, interrupta fuerit possessio, vel quasi possessio, cessat præscriptio. Quod duobus modis accidere potest, vel naturaliter, vel civiliter. Naturaliter, ut si quis ex possessione rei dejectatur, vel ei auferatur possessio, l. Naturaliter 5. D. de usucap. vel si impediatur quis ut in incorporali, veluti servitute, aliove jure incorporali, c. Auditis 5. h. t. Civiliter verbò, ut puta per citationem, ut in præscriptione 30. vel 40. annorum; vel per litis contestationem, ut in longi temporis præscriptione, quæ est decem vel viginti annorum, l. More 26. C. de rei vindic. In præscriptione verbò triennali nulla interruptio datur per citationem, vel litis contestationem, sed etiam pendente judicio præscriptio hujusmodi currit, & completur, quamvis sine effectu, cum reus nihilominus condemnatur ad restitutionem rei, l. si post acceptum 8. D. de rei vindic.

19 Jam quod ad malam fidem, id est scientiam rei alienæ, attinet, quam necesse est a præscribente abesse, probat id non solum hic textus noster, sed & c. fin. eod. h. t. Ubi & ratio redditur ex D. Paulo, ad Rom. c. 14. in fine, dum inquit, *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est*, id est omne quod fit contra conscientiam peccatum est, ut interpretatur textus in §. *illud autem Gregorii circa mod. de penit. Dist. 3.* Igitur cum is, qui sciens alienam rem possidet, peccet, rectè introductum est à jure Canonico, ut nulla valeat præscriptio cum mala fide.

20 Mala fidei opponitur bona fides, quâ quis putat rem, quæ reverà aliena est, suam esse, l. Certum 21. C. de rei vindic. §. *certè illud Insit. De rerum div. §. Bona fides. D. de verb. signif. Quo fit, ut ad decernendam malam fidem à bona fide unicujusque conscientia inspicienda sit: quæ tamen mala fides in dubio non præsumitur, sed potius bona fides, propter juris regulam, Præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur, c. Præsumitur De R. l. in 6. Et l. Verius est. 1. D. de probat. quippe scientia alienæ rei nobis non agnoscitur, sed extrinsecus accedit, unde probanda est ab eo, qui possessoris scientiam allegat, per textum in l. 2. D. de probationib. Sed & alia quandoque significatio est bonæ fidei, pro æquitate scilicet, quatenus ex æquo & bono alteri ab altero præstari convenit, ut in actionibus bonæ fidei, quales sunt actiones ex empto, vendito, locato, & aliæ ejus generis, quæ malam fidem oppositam non habent, sed jus strictum, ut in §. *actionum autem Insit. De actionib.**

21 Itaque constituti juris est, in omni præscriptione rerum tam corporalium quàm incorporalium, cujuscumque ea temporis sit, etiam immemorialis, requiri bonam fidem, per h. text. Et in c. Si diligenti 17. in fine Et in c. ult. inf. eod. c. 1. Et c. 2. eod. in 6. Ut hinc nata sit juris reg. Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit, c. Possessor De R. l. in 6. Ad eò ut non sufficiat in initio præscriptionis bonam fidem habuisse, sed & in progressu & toto tempore præscriptionis. Rationem antè diximus, quòd scilicet is, qui scientiam rei alienæ habet, peccet eam retinendo, d. c. ult. tum etiam in præceptum Decalogi incidit, quo prohibetur rei alienæ concupiscentia. Necesse est igitur, præscriptio propter malam fidem desinat, aut expiret, idque jure Canonico receptissimum est.

- Aliud verò de jure civili, quod licet in præscrip-
 22 ptione triennii & longi temporis in re bona fi-
 des exigatur, non tamen ea necessaria est ad im-
 plendam præscriptionem, l. unica C. de transform.
 usucap. l. Sequitur 4. §. de illo quæritur in fine & l. St. alie.
 na 20. D. De usucap. Adeo ut præscriptio cœpta
 per defunctum bonæ fidei continuetur cum hæ-
 rede malæ fidei, hoc est, licet hæres malam fi-
 dem habeat, §. distina Instit. De usucap. Id quæ
 23 propter representationem hæredis, quæ fingitur
 eadem persona cum defuncto, Novel. 48. de iure-
 jur. à moriente præstito circa princ. Unde secus est in
 successore particulari, qualis est emptor, dona-
 tarius, & similes, in quibus cum nulla sit repræ-
 sentatio, ideo & in his bona fides exigatur de ju-
 re civili, l. 2. §. si eam rem & ibi Bart. D. Pro emptore.
 In præscriptione verò longissimi temporis nulla
 de jure civili bona fides requiritur, propterea
 quod omne jus, omnisque actio tanto tempore
 præscribitur, l. Si quis emptoris 8. §. 1. junctâ l. 1. C.
 l. 4. C. De præscr. 30 vel 40 annor.
- Unde hac in re observandum est discrimen ju-
 24 ris Canonici & civilis, quod non parum Dd.
 nostros conturbat circa usum utriusque juris;
 nam passim apud eos disputatur, utrum leges
 civiles præscriptionem cum mala fide permit-
 tentes sint per jus Canonicum abrogatæ. ste-
 nim Glor. inc. fin. inf. eod. negat abrogatas esse, sed
 utrumque jus in suo foro esse observandum, ci-
 vile jus in foro civili sive sæculari & Canoni-
 cum in foro Ecclesiastico. Cujus opinio manife-
 stè refellitur per d. c. fin. De finibus, inquit ibi-
 dem textus, ut nulla valeat absque bona fide
 præscriptio, tam canonica quàm civilis: subdens
 hanc rationem, Cum generaliter sit omni con-
 stitutioni ac consuetudini derogandum; quæ
 absque mortali peccato non potest observari.
 Itaque meritò hæc res ratione peccati ad jus
 Canonicum referenda est, etiam in foro civili.
 Jason in l. 3. §. ex pluribus n. 5. cum seqq. v. de acquir.
 vel amit. possess. Ut & hinc in Camera Imperiali
 multis præjudiciis comprobata sit hæc senten-
 tia, contra jus civile, ut rebus est And. Gail. lib. 2.
 Observ. 18. n. 7.
- Sunt tamen quidam constituentes discrimen
 5 inter actiones reales & personales, ut scilicet il-
 la a mala fidei possessore præscribantur, hæ ve-
 rò minime; cujus distinctionis auctores sunt Ho-
 stiensis, Bart. Roman. & alii, quos recenset Did.
 Covarr. in cap. Possessor in p. 2. §. 11. num. 4. de RI in 6.
 item Pet. Costal. in l. Hæc autem jura 5. D. De ser-
 vitut. urban. præd. Qui hoc fundamentum niti vi-
 deatur, quod in actionibus personalibus nulla
 detur possessio; at jus Canonicum de malæ fidei
 possessore loquitur, ut hic & in d. cap. Possessor: in
 realibus verò actionibus possessio detur, atque
 ideo in his mala fides impedit præscriptionem.
 Deinde in actionibus personalibus debitor malæ
 fidei dici non potest, à quo debitum non exigi-
 tur, neque is solutionem detrectat. Sed & hanc
 distinctionem improbat text. in d. c. fin. inf. eod.
 dum generaliter inquit, nullam præscriptionem
 valere absque bona fide; at actionum tam per-
 sonalium quàm realium datur præscriptio, l. Si-
 cui & l. Omnes C. De præscript. 30 vel 40. annor.
 Neque decisio d. cap. fin. rationem habet posse-
 sionis, sed solius malæ fidei, quæ non minus in
 actionibus personalibus, quàm realibus subesse
 potest. Eo enim ipso, quod scit debitor se obli-
 gatam esse alteri, censetur conscientiam habere
 rei alienæ, quam exonerare non potest, nisi sol-
 vendo creditori debitum suum.
- Sed, inquit, creditori imputandum esse,
 quod debitum non exegerit; quia hoc verum
 est quoad commoditatem temporis elapsi, quàm
 interim amisit creditor, sed quoad ipsam actio-
 nem solvitur adhuc manet jus ipsi creditori pe-
 tendi id, quod actione personali debetur. Unde
 debitor, obstante malæ fide, nullâ præscriptione
 temporis se tueri potest. Neque omnino verum
 est, debitorem non possidere, cum is quasi possi-
 dere dicatur jus quod creditori obligatus est, l.
 Eriam si putaverit al. Nec nullam 13. §. fin. D. de petit. hæ-
 red. Quo fit, ut Franc. Balbus in tract. De præscript.
 in 2. parte 3. princip. q. 13. rectè annotaverit, hanc
 Hostiensis, Bart. & aliorum distinctionem ab
 utriusque juris Interpretibus communi calculo
 improbatam esse, dum hi indistinctè affirmant,
 jura civilia permissiva præscriptionis cum
 mala fide esse penitus correctâ per jus Canoni-
 cum, nedum in actionibus realibus, sed & in per-
 sonalibus.
- Quare neque defendi potest temperamentum
 26 Panormitani, in d. c. fin. n. 13. & 21. inf. eod. distin-
 guentis inter debitorem, qui creditori suo debi-
 tum offerre tenetur, & cum, qui non tenetur; ut
 priori specie debitor propter culpam suam non
 præscribat, posteriori verò præscribat, in odium
 negligentis creditoris: quia, ut antè dictum est,
 & probat Felin. h. c. n. 3. debitor, qui scit se debe-
 re, ideo peccat, quod ex cursu temporis com-
 modum liberationis expectet, cum hac ratione

concupiscat rem proximi sui, atque idcirco in mala fide verferur. Neque illum excusat negligentia creditoris non petentis, quia jus Canonicum, quo hæc in re utimur, magis habet rationem peccati, quam negligentiam creditoris, qui non præsumitur in dubio debitum suum remittere vel abjicere, vulg. *l. Cum de indebito 25 D De probat, idq. ex communi Dæ theorica affirmat Myaf. cent. 4. Observ. 6.*

27 Ceterum ad exceptiones deveniamus, quibus mala fidei possessor rectè præscribit. Quarum prima hæc est, quòd in pœnis sive persecutionibus pœnalibus, ut est facti actio ad duplum vel quadruplum, s. pœna manifesti Infit. d. oblig. qua ex delicto nasc. ut sunt res, quæ non solum vetitæ in commissum occiderunt, l. 2. C. de vetigalib. & commissi item res, quæ ob incestas nuptias, vel propter hæresim, vel ob crimen læsæ majestatis sisco inferuntur, de quibus in c. Cum secundum de hæret. lib. 6. aliisque similibus. in his, inquam, præscriptio locum habet etiam eum mala fide; propterea quòd cum hæc pœnæ à jure civili introductæ sint, permisso ejusdem juris, cujus solius interest, rectè quoque præscribantur cum mala fide, argum. l. Nihil tam naturale D. De R. I. Neque sacri Canonis hanc præscriptionem improbant, cum nullum peccatum continent: siquidem pœnæ ante executionem non obligant delinquentem, etiam in conscientia sua, sicut docent Navar. in Manuali cap. 13. num. 66 & latè Covarr. in 4. Decret. de matrim. p. 2. c. 6. §. 8. n. 11. Equidem durum esset, delinquentem obstringi, ut in se ipsam executionem faceret, negligente sive dissimulante iudice, argum. l. Nimis gravè 6. C. de testib. & l. Humanitatis 2. 3. C. de excusat. iur.

29 Nec movet textus in cap. 2. hoc tit. in 6. quo locobona hæreticorum post mortem ab hæredibus hæreticorum, vel aliis possessoribus, non aliter præscribuntur, quam à bona fide possessa fuerint; igitur in pœnalibus præscribendis requiritur bona fides ipsius possessoris, adversus id, quod antè dictum est: non movet, inquam, quia prædicti cap. dispositio tantummodò locum habet in foro Ecclesiastico, non verò sæculari, juxta doctrinam communiter receptam, quæ dicitur, jus Canonicum in foro Canonico sive Ecclesiastico, & jus civile in foro civili servandum esse, ubi à se mutuo dissentiunt, & nullum peccatum vertitur Panorm. in repet. c. Ecclesia S. Marian. 19. & Felin. ibid. n. 43. cum seq. sup. De consuet. &

facie c. 2. De arburis in 6. Quo fit, ut d. c. 2. De præscript. servandum sit in foro Canonico sive Ecclesiastico, non verò in foro sæculari: nisi fortè forum sæculare subjectum esset summo Pont. etiam quoad temporalia, veluti in terris Romanae Ecclesiae, ut sunt Roma & ejus territorium, Bononia, Ancona, & alia loca ejusdem generis, in quibus decisio d. c. 2. standum est, propter expressam mentem ipsius S. Pont. Itaque potest Princeps permittere præscriptionem, etiam cum mala fide, in iis rebus, quæ ad se sive ad filium suum spectant.

30 Altera exceptio est in rebus ad S. Pont. pertinentibus, ut similiter & hic præscriptionem cum mala fide possit permittere, uti in specie c. 1. sup. h. tit. ubi Episcopus contra alium Episcopum locum diœceseos, à se conversum ad Catholicam fidem, præscribit triennio, cum tamen ipse sciat locum illum non esse suæ diœceseos, sed alterius Episcopi. Sed hoc fit permisso S. Pont. sive factorum Canonum, approbatorum à S. Pont. ad quem dispositio omnium Ecclesiarum principaliter spectat, c. 2. De præbenais in 6. can. 1. & 2. Dist. 22.

31 Tertia exceptio est in actione redhibitoria ex editio edicto, quæ sex mensium est, & in actione quanto minoris, quæ ad annum durat. l. Sciendum 19. 1. fin. & l. Redhiberi 21. D. De adilitio edicto: item in actione doli, quæ duorum annorum est, l. fin. C. De dolo, & similibus, quæ ab initio jure civili certâ definitione temporis circumscriptæ sunt. Nam hæc elapso tempore statim extinguuntur, neque à jure Canonico longius extenduntur: sed quia jus civile naturalem æquitatem tollere non potest, quâ prohibemur locupletari cum alterius injuria, l. Nam hoc natura 14. D. De condit. indob. neque alteri per alterum iniqua conditio inferri debet, l. Non debet p. De R. I. Ideoque qui hac ratione damnatus passus est, uti poterit denuntiatione Evangelica, juxta illud Matth. c. 8. Si peccaverit in te frater tuus &c. cujus exemplum extat in c. Novu 13. sup. De judic. Ita Franc. Balbus tract. de præscript. in 2. parte 3. princip. qu. 13. num. 7.

32 Quæritur hic ultimò, An si post impletam præscriptionem possessor intelligat rem alienam fuisse, quam præscripsit, teneatur in foro conscientie rem restituere? Quod quidam affirmant, hac ratione moti, quòd scilicet præscriptio à jure introducta sit, ne rerum domania in incerto essent, l. 1. D. de usucaptionib. & ut aliquis

litium esset finis, *l. fin. D. pro suo*: at verò in animi iudicio jam constat de certo dominio. Sed verior eorum sententia est, qui contra existimant, eo quòd possessor utriusque juris auctoritate rei dominium sive aliud jus per præscriptionem sibi acquisierit; igitur auctoritate juris in conscientia tutus est, *arg. l. iustè possidet. D. De acq. vel amitt. poss. Confirmatur, quòd textus in d. c. fin. inf. eod. requirit tantum, ut is, qui præscribit, in nulla temporis parte conscientiam habeat rei alienæ;*

ergò nihil obest conscientia post præscriptionem obveniens, quia non est amplius rei alienæ, sed suæ, scilicet per præscriptionem legitimè acquisitæ. Ex quo facillè argumenta contraria diluuntur; nam completà præscriptione de dominio rei jam certò constat, cum sit apud eum, qui præscripsit, neque amplius litigio opus est. Vide, si placet, Covarr. *hac latius prosequentem, in c. Possessor. p. 3, §. 2. De R. I. in 6.*

IN TIT. XXVII. DE SENTENTIA ET RE JUDICATA.

In Cap. Primum.

SUMMARI A.

1. Sententia proprie dicitur, qua definit causam.
2. Sententia contra jus civile lata æquiparatur ei, qua contra canones lata est.
3. Quando contra leges vel canones ferri dicatur.
4. Regula, quando aliquid contra jus fieri dicatur.
5. Error juris expressus vitiat sententiam.
6. Valer sententia contra jus dubium lata.
7. Contra consuetudinem vel statutum loci lata non valet.
8. De nullitate sententia quis iudex cognoscat.

Verba Cap. h. c. sunt: *Sententia contra leges Canonice prolata licet non sit appellatione suspensa, non potest tamen subsistere ipso iure.*

1 Per sententiam hinc intellige definitivam, quæ quis in causa condèatur, vel ab ea absolvitur; ea enim propriè sententia dicitur, *l. Quod iussit. 14, l. Paulus 42, cum l. seq. D. De re judic. c. c. De dubiis 59, inf. de appellat.* Nam interlocutoria sententia, quæ fertur à iudice inter principium & finem causæ, sententia quidem dicitur, sed improprie: licet & usurpatum sit, ut etiam interlocutoria non minus dicatur sententia, quàm quæ est definitiva, *c. 1, c. fin. h. e. lib. 6.*

2 Igitur hinc nota, sententiam definitivam contra jus civile latam æquiparari ei, quæ contra Canones sive jus Canonicum lata est, etiam in foro Ecclesiastico, ut rectè hinc notat Panorm. dum tamen (addens) jus civile non refragetur Canonibus. Et ratio est, quia jus civile, tamquam pars juris Canonici, receptum est in foro Ecclesiastico, *c. 1, inf. De novi operis sunt.* Unde sententia lata contra jus civile non minus infirma est, quàm si contra Canones lata esset: nam & leges Romanæ per ora Principum promulgatæ venerandæ dicuntur in *can. fin. xvi. q. 3. Et in can. Et de conjugii xxxiii. q. 2, Quòd sit, ut etiam pas-*

sim in foro Ecclesiastico allegentur leges non minus quàm Canones, cum & illas iudex Ecclesiasticus sequi teneatur. *per hunc text. nost. sicut è diverso fit & in foro civili, d. c. 1.*

Variè autem dicitur sententia ferri contra leges vel Canones. Primò, ut si sententia à non suo iudice feratur, contra tit. *C. Si à non compet. iud. iudicat. esse dic. c. c. At si Clerici 4, sup. De iudic. vel à iudice publicè excommunicato, c. Ad probandum 24, inf. h. e.* Secundò, si feratur contra minorem *25, anais, absente tutore vel curatore, l. 1. C. Qui legit per standi in iud. hab. l. Cum & minores 4, C. Si adversus rem iudic. & l. Clarum 4, C. De auctorit. præstanda.* Tertio, si contra absentem non contumacem, *l. De unoquoque 47. D. De re judic.* Quarto, si die feriato, *c. fin. sup. De feriis. l. Omnes dies 7, & l. Dies festos 10, C. eod. 2.* Quintò, si in Ecclesia per iudicem sæcularem feratur sententia, *c. 2, §. cessant in Ecclesiis De immunit. Eccles. lib. 6,* aliisq; que modis, qui unà hac regulà comprehenduntur: * Quoties lex vel Canon constituit aliquid faciendum esse, & iudex per sententiam suam aliter proauntyat, toties dicendum est fieri contra jus, & consequenter eandem sententiam esse nullius momenti, *text. hinc c. c. 1, 8 sup. De constitut. l. Nemo 13, C. De sent. & interlocut. omni iud. Quod & procedit, licet lex vel Canon simpliciter loquatur, nullà adjectà clausulà annullativà, hac vel simili, *Esse aliter factum fuerit, sententia sit nulla vel irrita;* propter juris regulam, Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi, *c. Qua contra De R. I. in 6. & l. Non dubium 5. C. De legib. Et ratio est, quia iudex minister juris est, c. Forus 10, §. iudex inf. De verb. signif. atque idcirco jus sequi tenetur, d. l. Nemo & tit. Inst. de officio iud. in pr. nulla igitur ejus sententia est contra jus prolata, l. Si expressim 19, d. De appellat.**